

A Spiegel és Hollywood

Magam is olvastam a Spiegelben azt a cikket, amelyet E. I. az ES szeptember 14-i, 37. számában **Watergate és Hollywood** címmel ismertett. Másra nem gondolhatam, mint arra, hogy a Spiegel munkatársa nem látta Roman Polanski új, Chinatown című filmjét, csupán kritikákat olvasott róla és azokból rosszul raktá össze a mozi-darab tartalmát. Mit rosszul! Eppen ellenkező értelmezéssel. Amit azért állíthatok bizonyosan, mert magam viszont, azon kívül, hogy jó néhány cikket olvastam róla, nemrégiben láttam is a filmet, a londoni Empire moziban.

Azt írja a nyugatnémet hetilap, E. I. ES-beli tolmácsolása szerint: „R. P. új filmjének, a Ch.-nak magányos detektív a hőse: de a régebbi detektívfilmekől eltérően az ő alakját nem romantika lengi körül”. Noha régebbi detektívfilmek olyan hőseit is tucatjával lehetne sorolni, akiknek alakját nem romantika lengte körül, eddig nagyjából stimmel a dolog, legfeljebb annyit módosítanék, hogy a Chinatown J. J. Giddes nevű hőse — akit különben Jack Nicholson, Hollywood egyik jelenlegi legnagyobb sztárja, az idei cannes-i fesztivál legjobb férfi alakításának nyertese játszik (nálunk a Széld motorosokban és az Öt könnyű darabban volt látható) —, nem egyszerűen magányos detektív, hanem magándetektív. Egy szóba írva, mert ez a bejegyzett, engedélyezett foglalkozása, mint egykor dr. Jandának volt nálunk. Így folytatódik az idézet:

„Házasságtörők után nyomoz, lefényképezi, majd megszarolja őket, csak hogy e piszkosan átlagos munka közben nagyobb galádásokra bukkan, maffiára, gyilkosságokra,

a kaliforniai vagyoni bűnből fakadó forrásaira.” Itt már hamis a kép a film hősről, mert: 1. Ez a magándetektív senkit nem zsarol meg, házasságtörést megbízásból fényképez le, a gyanakvó, magát megcsalva érzi férj vagy feleség részére, hogy a leendő válopernél legyen tárgyi bizonyíték. Lehet, hogy ez piszkos munka, de Nicholson filmbeli foglalkozásához tartozik, ezért kapja a honoráriumot ügyfeleitől. 2. Egyáltalán nem rosszindulatú, piszkos, pénzhajász figurát alakít Nicholson, ezt egyebek közt az a jelenet is bizonyítja, amelyben egy, az irodájába érkező új megbízóját le akarja beszélni a házastárs utáni nyomozásról, arra próbálja rávenni, menjen haza és bocsásson meg a férjének. 3. S most jön a legfontosabb, a detektív jellemét és a film mondanóját, tendenciáját illetően. Egy dialógusból félreérthetetlenül kiderül, Nicholson mindig is tisztességes ember volt, korábban a kaliforniai államrendőrségen dolgozott, ahonnan épp meg nem alkuvó harcos-sága miatt menesztették: olyan hatalmasságokkal is szembeszállt bűnüldöző munkája közben, akiknek egész Kalifornia a zsebükben van, beleértve a rendőrséget is. Kirúgatták, s még örülhetett, hogy legalább magándetektív lehetett.

Nem nagy ügy a Watergate és Hollywood című cikk tévedése, mégis úgy érzem, két jelentős művésznek, Roman Polanski-nak és Jack Nicholson-nak tartozunk azzal, hogy ne közöljünk hamis, mondanójukkal éppen ellentétes információt közös munkájukról. Meg aztán — hátha egy-két év múlva nálunk is játsszák ezt a filmet...

Barabás Tamás

Jánosy. Ferenc: Ehagyatva

Mi lóg a falon?

Izgalmas figyelni, mint gyűrűnek tovább a közművelődési határozatban felvetett kérdések hullámai. A hivatalos megnyilatkozások vezércikként, beszámolóik után megindult a sajtóban a polémia néhány fontos részletkérdésről is. A kulturális élet területén talán e részletek a legfontosabbak. Hozhatnak az illetékesek jobbnál jobb határozatokat, megjelenhetnek mélyen szántó elvi cikkek, ám ha nem vizsgáljuk meg, mit kell másként csinálnunk, mint eddig, és milyen gyakorlati akadályokba ütközik a máskéntnek még csak az elindítása is: az okos határozatok aligha valósulhatnak meg.

Ezek a gondolatok motoszkáltak a fejemben, amikor *Tánczos Gábor* cikkét (ES, 1974. szeptember 28.), majd *Feldmajer Sándor* hozzászólását olvastam (október 5.). Sokban van igaza mind a kettőnek. Nagyon fontos kérdés, hogy „mi lóg a falon”? Falak vesznek körül bennünket otthon, a munkahelyen, az irodában, a gyárban. Legtöbbször szürkek, semmitmondóak, észre sem vesszük, hogy ott vannak és közérzetünket rontják. Munkapszichológusok régen bebizonyították — egzakt mérésekkel —, hogy az üzemekben bizonyos színekre festett falak milyen hatással vannak az ott dolgozóakra: a harmonikus környezet hány és hány százalékkal emeli a termelékenységet. De arra már nincsenek adataink — bárt tudtommal volt egy hasonló irányú szociológiai felmérés —, milyen hatással van kedélyünkre, pihenésünkre, hogy lakásunkban milyen műtárgyak, képek között élünk.

A kézművészeti kultúra terjesztésében Magyarországon az utóbbi években kétségtelenül vannak jelentős eredmények. Nem fontossági sorrendben, de talán a múzeumi hónap aktualitásához kapcsolódva elsőnek a műgyűjtést említeném.

Ma már nem számít „bocsánatos bűnnek” a művészeti „alkotások gyűjtése, sőt a múzeumi hónap megnyitásokkor a rádióban elhangzott egy múzeumi vezető szájából, hogy jobban propagálni kellene a műgyűjtést, számos érték menthető így át, és az állam, ha szükség van rá — az ide vonatkozó rendelkezések értelmében — közszemlére teheti az arra érdemes alkotásokat. És valóban, jó néhány családban őrznek nagy értékű műalkotásokat, gyűjteményüket tovább gyarapítják és a képauciókon általában nem a régi világból itt maradt, ma már anakronisztikus figurák licitálnak, hanem elsősorban olyan értémségek, akiknek nemcsak pénzük van rá, hanem igényük is, hogy eredeti, értékes képek legyenek birtokukban.

Persze, nagyrészt műtárgyak kevés lakásban vannak, és értelmetlen volna a fiatal, fészekrakó házaspárokat ilyen költséges hobbyra ösztönözni. Sokkal nagyobb társadalmi jelentősége van annak, hogy a Képcsarnok galériáiban szakértő zsűri által értékelt eredeti műalkotásokat lehet kapni, elérhető áron. Ezek az alkotások, sokak számára már többé-kevésbé megszerzhetőek, különösen, ha rézkarcról, litográfiáról, tehát eredetinek számító sokszorosítótechnikával készült darabokról van szó. (Aki eredeti festményt szeretne lakásába felakasztani, annak természetesen már mélyebben kell a pénztárcába nyúlnia, nem száz, hanem ezer forintokat kell fizetnie érte.)

Tehát ott tartunk, hogy néhány száz műgyűjtőn kívül néhány ezer, tízezer képvásárló is van nálunk. Ez szép eredmény, de korántsem elegendő ahhoz, hogy kézművészeti tömegkulturáról beszélhetnénk Magyarországon.

Elértük azt, hogy a könyvesboltokban napok alatt hiánycikk lesz egy jó regény, sorba állnak a koncertbérletekért, de ha óriási is a fejlődés a tárlatok, múzeumok látogatottságánál, a képi kultúra messze lemaradt a közművelődésben. Bár sokszázezer fiatal — és nem fiatal — szeretné lakását képpel díszíteni, pillanatnyilag nem tud erre ezeket, sőt százakat sem költeni. Mit tehetnének érdekükben? Az ES cikkeinek írói jó helyen tapogatóznak: magas színvonalú, technikában és témaválasztásban egyaránt korszerű, művészi repro-

dukciókat kell kiadni, elérhető áron, tízezeres, százezeres példányszámban. A magyar reprodukciókiadás eddigi eredményeit tekintve vitathatatlan a Kézművészeti Alap Kiadóvállalatának érdeme, de új formák, új terjesztési- és propaganda-módszerek szükségesek, éppen a közművelődési határozat szellemében. Eredeti művet felidéző, az eredeti alkotásokat megkedvelő reprodukciókat juttassunk el az iskolákba, kulturházakba, hivatalokba és üzemekbe, de a lakásokba is: a kis albérteti szobákba éppen úgy, mint az új lakótelepek korszerű otthonaiba. Ez csupán az első lépés, és tulajdonképpen nincs is benne sok újdonság, csak jobban, korszerűbben kell tennünk, amit eddig is csináltunk. A Tánczos és Feldmajer által felhozott példákban, a beat-, Bartók-kép, vagy Henry Moore-plakát, a Nyugatról kézen-közön idekerülő, ott „poster”-nek nevezett művész-plakát, minőségileg más, mint a szokványos reprodukció, még akkor is, ha művészeti alkotást reprodukál. Így például Csontváry „Marokkói tanító”-ja eredeti méretben reprodukció, felnagyítva, plakát-szerűen megoldva: „poster”. (Sajnos, még nincs erre jobb magyar szó, de biztosan lesz, majd Lőrinczék kitalálják. A plakát szó a magyar nyelvben óhatatlanul az utcára kiragasztott kereskedelmi és politikai plakát képét idézi fel.) A cikkekben említett Kondor és Kassák mellé odaillik a 20. század magyar művészetének legjava, Gulácsytól Martyn Ferencig, de művészplakátot lehetne készíteni Somogyi jó néhány szobráról, a Magyar Nemzeti Galéria naiv művészeti anyagából. Szentendre girbe-gurba utcáskáinak, s a budai Vár régút újba ötvöző helyreállított házainak színes fotóiból is, — hogy csak néhány példát említsék. És valóban ki lehetne adni, ha jó művészek, azoknak a magyar zenészeknek plakát-portréit is, akiket ifalagságunk szívesen hall-

gat és még sok mindent, ami nem megalkuvás, hanem elvezet az igazi művészet — és nemcsak a művészet — megértéséhez.

Ragyogó tehetségű grafikusaink, plakátművészeink vannak. (Nem véletlen, hogy a plakátművészetnek a magyar történelem fordulóján, 19-ben és 45 után milyen nagy szerepe volt!) Néhány kiállítási plakátunk versenyre kelhet a Nyugat legdivatosabb „poster”-jeivel. Hiszem és vallom, nem vagyunk semmivel sem kevesebbek az úgynevezett nagy nemzeteknél: amit ők meg tudnak csinálni, arra mi is képesek vagyunk. És ez a reprodukciók, művész-plakátok kiadására is vonatkozik.

Ugye milyen egyszerű a kérdés megoldása? Hiszen kiadó is lenne, amelyik boldogan vállalná egy ilyen sorozat megjelenítését!

Igenám, de amikor az Alap kiadója az első mintával a nagykereskedelemből fordult, akkor azt a választ kapta, hogy csak néhány száz példányra tart igényt a kiskereskedelem, azt is vidékre.

Ezzel a kör látszólag bezárult. Hiszen a kiadóknak terjesztési apparátusuk általában nincsen, sem lehetőségük a kereskedelem feje föléti vakmerő kísérletezésekre. Ezért a jövőben sem fog olyan kép lógni a falon, a fiatal és idősebb nemzedék szobáiban, falon és városban, amely megfelel nekik is, és amely valamilyen úton a művészet megszerzését szolgálja.

Vagy talán tévedek, és különböző kereskedelmi és nem kereskedelmi vállalatok, intézmények és hivatalok rájönnek arra, hogy a közművelődési határozat gyönyörű céljaiból csak akkor lesz valóság, ha szavaik lefordítjuk a gyakorlati napi munka nyelvére és megnezzük, hogy a magunk körében mit tudunk tenni, hogy a betűkből élet legyen?

Párczer Ferenc

Ez is, az is

Jó, hogy *Feldmajer Sándor* legutóbbi hozzászólása újabb gondolatokat fűzött *Tánczos Gábor* Mi lóg a falon? cikkéhez. Tánczos diákszoba-emberi környezetét én ugyan nem érzem egyoldalúnak: a cikkben felvillanó konkrét képek, tárgyak, portrék ugyanis jelképes erővel is hatnak, nemcsak a van, hanem a legyen világába is tartoznak. Mintegy azt sugallják, hogy a mai huszonevesek legjava nem veszekedni, hanem barátkozni, ismerkedni, egymástól és mástól is tanulni kíván a paraszti folklór és az egyetemes emberi műveltség (benne a városi, a paraszti, a polgári és vallási műveltség) találkozási pontjain. Barátkozni származási, nemzeti, vallási előítéletek nélkül — az előző generáció szellemi görceit (népies — urbánus vizuális kódok, kultúrfőlény és prioritás viták) már meg sem érve. Abban igaza van F. S.-nek, hogy ez a magatartás és ez a színvonal nem jellemzi a tizen- és huszonevesek egész világát. De: óvatossá kell lenni ítéleteinkkel! Legutóbbi terepszemlének egy Szabolcs-Szatmár megyei faluban öreg házát fotóztunk kívül-belül: a tárgyak elrendezése is hagyományos. Szinte véletlen nyitottunk be egy helyiségbe; a tulajdonos unokájának kuckójába, ahol szép akt-fotók, tetőtől talpig pucér lányok (miért ne lehetne szép az akt?) mellett az utóbbi évek legkitűnőbb modern fotói, reklámgrafikái, plakáttervezései, válogatottan jó reproték lóg-tak a falon, a maguk természetes rendezettségében, vagy ha úgy tesszük: összevisszaságában.

Azok a lakáskultúra-, vizuális-kultúra-vizsgálatok, amelyekhez szerte az országban terepszemléket tartunk, azt bizonyítják, hogy a lakások ezreiben együttesen van jelen: népi és városi, vallási és profán, esztétikus és nem valami szép tárgy. Motivumok, formaelemek heverednek a legtöbb tárgyon belül is (a design is használ a népből eredeztethető geometrikus formáknak és a népihez is több

száz év óta „lekerül” a polgárosodott város termékeiből mituminkinc). Valójában csak a merev típusokba sorolás hívei hihetik, hogy nem férhet össze Petőfi, Kondor, a középkori kályhacsempe, a nyugati mintára készült variabútor és a román szubszóneg.

A valódi probléma: az emberek legnagyobb része nem tudja megoldani, hogy „mi lógjon a falon”. Nem tudja: mert a kereskedelem nem segít hozzá, illetve az állami és magánkereskedelm egyaránt az ízléstelen tárgyak dömpingjével árasztja el a vásárlókat.

A fiatalabb korosztályok úgy elégtételt ki díszítő kedvüket, ahogy tehetik: fotókkal, plakátokkal, reklámgrafikával, cigarettás dobozokkal. A szegénységgel a csupasz fal jár együtt. A régi, hagyományos bútorzatú parasztlakások és a kóppottas, szegényes munkáslakások velejárója a szentkép. (Amot üvegkép, tükörkép inkább, emitt inkább olajnyomatok.) A 30-as évek monstre bútoraihoz (kredencsek, tálalók, vitrinek) a falon kispolgári hangulatú város- és falurészletek, csendéletek tartoznak — ez már igényt jelöl! Ezek megelőző állapotok maradványai. A magukra valamit is adó emberek, a tőrekvők, igyekvők, városos és falun egyaránt „modern” bútor vesznek, varia-szekerényeket, polcokat, de mi kerüljön a falra? Nem ismerjük a Képcsarnok tevékenységét; azokban a lakásokban, ahol mi járunk, sem képet, sem grafikát nem onnan vettek, hanem piacról, giccsestől, festető ismerősöktől.

A fiatalok falra teszik a múzeumi levelezőlapokat is (azt a kevés fajtát és rossz nyomását, amit kapni lehet). A fiatalok kuckóiban — Miskolcon csakúgy, mint Tálkóson, vagy Gyékényesen — ezekben az olcsó nyomatokban találkozik össze a jelenkor a múlttal, a mindenne nyitottság, a vizuális fogékonysággal, a mi lóg a falon fontossága, a milyen az, ami ott lóg fontosságával.

S. Nagy Katalin